

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΠΑΧΕΛΑΣ

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ
ΜΕ ΤΑ ΔΙΚΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΑ

ΤΟΜΟΣ Β: 1974-2016

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ
ΜΕ ΤΑ ΔΙΚΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΑ

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ
ΜΕ ΤΑ ΔΙΚΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΑ

ΤΟΜΟΣ Β: 1974-2016

Συγγραφέας: Αλέξης Παπαχελάς
Επιμέλεια: Παύλος Παπαδόπουλος
Διόρθωση: Μάνος Μπονάνος
Φωτογραφίες εξωφύλλου: © Νίκος Αποστολόπουλος,
© Diana Walker / LIFE via Getty Images / Ideal Image

© 2019, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., Αλέξης Παπαχελάς

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2019

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστριού 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής
τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-569-796-9

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΠΑΧΕΛΑΣ

**Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ**
ΜΕ ΤΑ ΔΙΚΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΑ

ΤΟΜΟΣ Β: 1974-2016

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	13
ΗΜΕΡΕΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ.....	17
ΚΑΤΑΚΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΗΓΕΣΙΑ.....	39
Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ '80.....	67
Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΜΕ ΤΟ ΠΑΣΟΚ.....	87
ΣΤΙΣ ΣΥΜΠΛΗΓΑΔΕΣ ΤΟΥ «ΒΡΟΜΙΚΟΥ 1989».....	117
Η ΠΑΛΙΝΟΡΘΩΣΗ ΤΗΣ ΝΔ ΚΑΙ Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ.....	141
ΤΟ ΕΡΓΟ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	163
ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	181
1990-1993: Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ.....	215
ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΠΤΩΣΗΣ.....	273
ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ.....	309
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	319
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.....	361
ΕΝΘΕΤΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	389
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ Κ. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ.....	405
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.....	413
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ.....	429

ΕΚΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

17ης ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1974	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Κ. Καραμανλής)	54,37	220
ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΟΥ-ΝΕΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ (Γ. Μαύρος)	20,42	60
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Α. Παπανδρέου)	13,58	12
ΕΝΩΜΕΝΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ (Η. Ηλιού, Χ. Δρακόπουλος, Χ. Φλωράκης)	9,47	8
α) Ενισία Δημοκρατική Αριστερά β) Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (εσωτ.) γ) Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας		
20ης ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1977	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Κ. Καραμανλής)	41,84	171
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Α. Παπανδρέου)	25,34	93
ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ (Γ. Μαύρος)	11,95	16
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Χ. Φλωράκης)	9,36	11
ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΡΑΤΑΞΙΣ (Σ. Στεφανόπουλος)	6,82	5
ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΩΝ & ΑΡΙΣΤΕΡΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ (Η. Ηλιού)	2,72	2
ΚΟΜΜΑ ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΩΝ (Κ. Μπισσάκης)	1,08	2
18ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1981	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Α. Παπανδρέου)	48,07	172
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Γ. Ράλλης)	35,87	115
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Χ. Φλωράκης)	10,93	13
2ας ΙΟΥΝΙΟΥ 1985	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Α. Παπανδρέου)	45,82	161
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Κ. Μπισσάκης)	40,84	126
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Χ. Φλωράκης)	9,89	12
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ (Γ. Μπανιάς)	1,84	1

18ης ΙΟΥΝΙΟΥ 1989	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Κ. Μητσοτάκης).....	44,28	145
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Α. Παπανδρέου).....	39,13	125
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ (Χ. Φλωράκης).....	13,13	28
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΝΑΝΕΩΣΗ (Κ. Στεφανόπουλος).....	1,01	1
ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ (Διοικούσα Επιτροπή).....	0,39	1
5ης ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1989	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Κ. Μητσοτάκης).....	46,19	148
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Α. Παπανδρέου).....	40,68	128
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ (Χ. Φλωράκης).....	10,97	21
ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΙ - ΟΟΕΟ (Διοικούσα Επιτροπή).....	0,58	1
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ α) Εμπιστοσύνη β) Ανεξάρτητοι, Μεμονωμένοι.....		2
8ης ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1990	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Κ. Μητσοτάκης).....	46,89	150
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Α. Παπανδρέου).....	38,61	123
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ (Χ. Φλωράκης).....	10,28	19
ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΙ - ΟΟΕΟ (Ν. Ηλιόπουλος).....	0,77	1
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΝΑΝΕΩΣΗ (Κ. Στεφανόπουλος).....	0,67	1
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ α) Εμπιστοσύνη β) Συνδυασμός Ανεξαρτήτων γ) Ανεξάρτητοι, Μεμονωμένοι.....		6
10ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1993	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Α. Παπανδρέου).....	46,88	170
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Κ. Μητσοτάκης).....	39,30	111
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ (Α. Σαμαράς).....	4,88	10
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Α. Παπαρήγα).....	4,54	9

22ας ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1996	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Κ. Σημίτης).....	41,49.....	162
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Μ. Έβερτ).....	38,12.....	108
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Α. Παπαρήγα).....	5,6.....	11
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ (Ν. Κωνσταντόπουλος).....	5,12.....	10
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Δ. Τσοβόλας).....	4,44.....	9

9ης ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2000	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Κ. Σημίτης).....	43,80.....	158
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Κ. Καραμανλής).....	42,73.....	125
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Α. Παπαρήγα).....	5,52.....	11
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ (Ν. Κωνσταντόπουλος).....	3,2.....	6

7ης ΜΑΡΤΙΟΥ 2004	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Κ. Καραμανλής).....	45,36.....	165
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Γ. Παπανδρέου).....	40,55.....	117
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Α. Παπαρήγα).....	5,90.....	12
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ (Ν. Κωνσταντόπουλος).....	3,26.....	6

16ης ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2007	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Κ. Καραμανλής).....	41,84.....	152
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Γ. Παπανδρέου).....	38,10.....	102
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Α. Παπαρήγα).....	8,15.....	22
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ (Α. Αλαβάνος).....	5,04.....	14
ΛΑΪΚΟΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ (Γ. Καρατζαφέρης).....	3,80.....	10

4ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2009	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Γ. Παπανδρέου)	43,94	160
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Κ. Καραμανλής)	33,49	91
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Α. Παπαρήγα)	7,53	21
ΛΑΪΚΟΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ (Γ. Καρατζαφέρης)	5,62	15
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ (Α. Τσίπρας)	4,59	13
6ης ΜΑΪΟΥ 2012	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Α. Σαμαράς)	18,85	108
ΣΥΡΙΖΑ ΕΝΩΤΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ (Α. Τσίπρας)	16,79	52
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Ε. Βενιζέλος)	13,18	41
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ (Π. Καμμένος)	10,62	33
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Α. Παπαρήγα)	8,48	26
ΛΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ (Ν. Μιχαολιάκος)	6,97	21
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ (Φ. Κουβέλης)	6,11	19
17ης ΙΟΥΝΙΟΥ 2012	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Α. Σαμαράς)	29,66	129
ΣΥΡΙΖΑ ΕΝΩΤΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ (Α. Τσίπρας)	26,89	71
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ (Ε. Βενιζέλος)	12,28	33
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ (Π. Καμμένος)	7,51	20
ΛΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ (Ν. Μιχαολιάκος)	6,92	18
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ (Φ. Κουβέλης)	6,25	17
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Α. Παπαρήγα)	4,5	12

25ης ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2015	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ (Α. Τσίπρας)	36,34	149
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Α. Σαμαράς)	27,81	76
ΛΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ (Ν. Μιχαολιάκας)	6,28	17
ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ (Σ. Θεοδωράκης)	6,05	17
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Δ. Κουτσούμπας)	5,47	15
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΕΛΛΗΝΕΣ-ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ- ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ-ΛΕΥΚΟ-ΠΥΡΙΚΑΥΣΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑ- ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΟΣ (Π. Καμμένος)	4,75	13
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ- ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΤΑΞΗ (Ε. Βενιζέλος)	4,68	13

20ης ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2015	ΠΟΣΟΣΤΟ ΨΗΦΩΝ %	ΕΔΡΕΣ
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ (Α. Τσίπρας)	35,46	145
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (Ε. Μεϊμαράκης)	28,10	75
ΛΑΪΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ (Ν. Μιχαολιάκας)	6,99	18
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΑΡΑΤΑΞΗ (ΠΑΣΟΚ-ΔΗΜΑΡ) (Φ. Γεννηματά)	6,28	17
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ ΕΛΛΑΔΑΣ (Δ. Κουτσούμπας)	5,55	15
ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ (Σ. Θεοδωράκης)	4,09	11
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ -ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ (Π. Καμμένος)	3,69	10
ΕΝΩΣΗ ΚΕΝΤΡΩΩΝ (Β. Λεβέντης)	3,43	9

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στη σύγχρονη ελληνική Ιστορία συναντά κανείς συχνά τα ίδια ιστορικά επώνυμα, τα ίδια πολιτικά φαινόμενα, τις ίδιες ή παρόμοιες πολιτικές και οικονομικές κρίσεις. Καραμανλής, Παπανδρέου, Μητσοτάκης είναι –για παράδειγμα– επώνυμα που πρωταγωνιστούν με ιδιαίτερη συχνότητα έως και τις μέρες μας. Οι παρ’ ολίγον χρεοκοπίες, οι εντάσεις με την Τουρκία, το ζήτημα της ονομασίας των Σκοπίων, οι μεγάλοι διχασμοί, επαναλαμβάνονται με ιδιαίτερη συχνότητα και κυριαρχούν στην ελληνική επικαιρότητα έως σήμερα. Το γεγονός αυτό κάνει τον δεύτερο τόμο των συνεντεύξεων με τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη πιο «δύσκολο», ίσως και πιο εκρηκτικό. Ο έμπειρος πολιτικός ηγέτης ήταν πλήρως απελευθερωμένος όταν έγιναν οι συνεντεύξεις αυτές, οι οποίες καταγράφηκαν και στην κάμερα. Είχε κάνει τους λογαριασμούς του με την Ιστορία και τον ενδιέφερε να κερδίσει τη μάχη της υστεροφημίας.

Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον πόσο ψυχρά και σχεδόν αποστασιοποιημένα αντιμετωπίζει τον Ανδρέα Παπανδρέου, τον άνθρωπο που ήταν ο προσωπικός και σκληρότερος πολιτικός αντίπαλός του. Χρησιμοποιεί σκληρούς όρους και αφήνει αιχμηρά υπονοούμενα, αλλά μοιάζει να θέλει να «κλείσει τα βιβλία» μαζί του. Αντιθέτως, είναι το πάθος και η ένταση που

χαρακτηρίζουν τις αναφορές του στον Κωνσταντίνο Καραμανλή.

Αυτός ο τόμος αντικατοπτρίζει τις δύο όψεις του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, τον απίθανο αυτόν συνδυασμό ενός statesman και ενός ανθρώπου που αφιέρωνε τον υπόλοιπο χρόνο του στη μικροπολιτική και το παρασκήνιο. Ο δεύτερος τόμος περιγράφει με τα δικά του λόγια την περιπετειώδη πορεία του Μητσοτάκη από την πολιτική έρμη και τον αφανισμό στην πρωθυπουργία. Είναι μια συγκλονιστική ιστορία που μοιάζει με θρίλερ. Περιγράφει όμως και την ημιτελή του πρωθυπουργία. Γιατί η αλήθεια είναι ότι πολλά πράγματα μπήκαν σε έναν δρόμο εκείνη την περίοδο, αλλά δεν ολοκληρώθηκαν. Ο ιστορικός του μέλλοντος μπορεί ενδεχομένως να απαντήσει στο πώς θα ήταν η Ελλάδα αν ο Μητσοτάκης δεν είχε χάσει την εξουσία με παράδοξο τρόπο. Σε αυτό το βιβλίο ο Μητσοτάκης καταθέτει με ωμό και προφανώς αυστηρά υποκειμενικό τρόπο το δικό του αφήγημα για το τι άφησε πίσω του και ποιοι τον πολέμησαν μέχρι τελικής πτώσης. Είναι ο ιστορικός του μέλλοντος που θα μπορέσει να διασταυρώσει περιγραφές και γεγονότα. Το βιβλίο αποτυπώνει τον ίδιο τον Μητσοτάκη με τα δικά του λόγια και μόνο. Παραθέτει όμως και πολύ χρήσιμες συμβουλές για τους χειρισμούς στην εξωτερική πολιτική, την άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής και τη σπουδαιότητα της παιδείας, οι οποίες συνδυάζονται πάντοτε με διηγήσεις συγκεκριμένων περιστατικών.

Ο δεύτερος τόμος, όπως και ο πρώτος, αποδίδουν τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη όπως ακριβώς ήταν και όπως μιλούσε για όσα έζησε στον στενό του κύκλο. Ήταν σαν να ήθελε, μέσω αυτών των συνεντεύξεων, να αποχαιρετίσει τους συμπο-

λίτες του βάζοντάς τους μέσα στο σπίτι του, για να ακούσουν από τον ίδιο τις δικές του αλήθειες.

Μερικές απαραίτητες επισημάνσεις. Θέλω πρώτα από όλα να ευχαριστήσω έναν εξαιρετικό συνάδελφο και φίλο, τον Παύλο Παπαδόπουλο. Μελέτησε με μεγάλο σεβασμό και προσοχή τις συνομιλίες με τον Μητσοτάκη. Χωρίς τη δική του συμβολή και φροντίδα ο τόμος αυτός θα ήταν ακόμη ένα έργο σε εξέλιξη. Επίσης να διευκρινίσω ότι σε αυτόν τον τόμο, πέρα από τις συνεντεύξεις, υπάρχουν αναφορές σε ορισμένα ντοκουμέντα τα οποία ο ίδιος ο Μητσοτάκης θεωρούσε κρίσιμα για την κατανόηση κάποιων ιστορικών επεισοδίων, όπως π.χ. η υπόθεση των Σκοπίων. Σε ελάχιστα σημεία, νομικοί λόγοι επέβαλαν τη μη δημοσιοποίηση μερικών φράσεων.

Ο δεύτερος τόμος αναφέρεται σε πρωταγωνιστές που παραμένουν ενεργοί στην πολιτική ζωή του τόπου. Ορισμένες περικοπές θα μπορούσαν να αναζωπυρώσουν παλαιά πάθη ή να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία για να ερμηνευθούν σύγχρονα πολιτικά γεγονότα. Και το ένα και το άλλο είναι λάθος. Η Ιστορία είναι Ιστορία. Ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης θέλησε να αφήσει τη δική του μαρτυρία για μια σημαντική περίοδο της σύγχρονης πορείας μας. Πήρε την ευθύνη να το κάνει χωρίς να μασήσει τα λόγια του, έστω και αν μπορεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, να μη φώτισε εντελώς κάποιες σκοτεινές πτυχές.

Έχει περάσει ο καιρός από τον θάνατο του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη και ομολογώ ότι συνειδητοποιώ πόσο μου λείπουν οι συζητήσεις μαζί του. Ο συνδυασμός συσσωρευμένης εμπειρίας και κοινού νου τον έκανε έναν σπάνιο συνομιλητή. Στην τελευταία on camera συζήτηση μαζί του στα Χανιά, μου είχε κάνει εντύπωση πόσο μπροστά ήταν στην ανάλυσή του για τη

σαρωτική επέλαση του λαϊκισμού διεθνώς, πριν από το Brexit, τον Τραμπ ή τον Σαλβίνι: «Εάν ο πολίτης δεν βελτιωθεί, εάν δεν κερδίσεις τον πολίτη στις δημοκρατίες, δεν μπορείς να κάνεις απολύτως τίποτα. Και μόνο αντίβαρο στον λαϊκισμό είναι ο ενημερωμένος πολίτης. Δεν πολεμάται ο λαϊκισμός εύκολα, ούτε θα περάσει. Δεν είναι μόδα που θα περάσει. Ο λαϊκισμός υπάρχει όπου υπάρχουν άνθρωποι επί γης. Μόνο ο ενήμερος πολίτης είναι η απάντηση στον λαϊκιστή. Και βέβαια επειδή η ζωή θα γίνεται στον κόσμο μας διαρκώς και πιο σκληρή και πιο δύσκολη, πρέπει η παιδεία να προετοιμάσει τους λαούς για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν πολύ δυσκολότερες καταστάσεις».

Τέλος, εκείνο που μου έκανε εντύπωση τα χρόνια της κρίσης ήταν ο θυμός του με πολλούς από τους νεότερους πολιτικούς μας ηγέτες. Δεν καταλάβαινε, όπως έλεγε, σε σημαντικές στιγμές είτε πώς «παίζουν με τόση άνεση τον τόπο στα ζάρια» είτε πάλι «γιατί δεν μπαίνουν στη φωτιά και ας καούν, τι φοβούνται;». Θύμωνε αλλά πείσμωνε, και ως γνήσιος εκπρόσωπος της γενιάς του ανακοίνωνε αμέσως μετά στους συνομιλητές του: «Εγώ πάντως θα πάρω την κάπα μου και θα πάω να του τα πω χύμα και τσουβαλάτα. Και ας μην του αρέσει!».

1

ΗΜΕΡΕΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ

Η ΠΑΡ' ΟΛΙΓΟΝ ΡΗΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ – ΟΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ – ΣΤΗΝ
ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ – ΠΩΣ Ο ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ ΕΞΕΛΕΓΗ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ – Η ΣΤΗΡΙΞΗ ΣΤΟΝ ΡΑΛΛΗ – ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 1981

Η ΠΑΡ' ΟΛΙΓΟΝ ΡΗΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ

Για τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη η πολιτική «έρημος» της περιόδου 1974-77 ήταν μία εξαιρετικά δύσκολη περίοδος. Είναι η περίοδος όπου μπαίνουν οι βάσεις της μεταπολίτευσης και ο ίδιος βρίσκεται εκτός πολιτικού παιχνιδιού. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής είναι κυρίαρχος στο πολιτικό σκηνικό. Με το δημοψήφισμα της 8^{ης} Δεκεμβρίου 1974 καταργεί τη βασιλεία στην Ελλάδα.¹ Πολλά χρόνια αργότερα ο Μητσοτάκης θα προκαλέσει σάλο όταν θα το αποκαλέσει «unfair» («άδικο») σε μία συνέντευξη Τύπου στο Λονδίνο στις 4 Φεβρουαρίου 1988. Επέμενε όμως και δικαιολογούσε τη στάση του έως το τέλος: «Εγώ είμαι άνθρωπος που δεν μου αρέσουν τα άδικο και από κει ξεκινά και η στάση μου απέναντι στον Κωνσταντίνο. Από δύο πράγματα, πρώτον το γεγονός ότι δεν έχω κανένα κόμπλεξ απέναντί του, διότι δεν του χρωστώ τίποτε. Υπήρξα αντίπαλός του. Όσο μπόρεσε με πολέμησε την εποχή εκείνη. Ήμουν αντίπαλος, αλλά δεν θέλω και το άδικο. Δεν μπορούσα να δεχτώ το γεγονός ότι γίνεται ένα δημοψήφισμα και δεν του επιτρέπεις να γυρίσει πίσω. Δεν είναι σωστό, δεν μπορούσα να δεχτώ ότι του τρως την περιουσία του, που είναι δική του.

Ακόμα και σήμερα γίνεται κουβέντα για την κινητή περιουσία, λες και μία οικογένεια εκατό ετών δεν είναι δυνατόν να έχει μερικά έπιπλα, σκεύη και αντικείμενα τέχνης. Μία χώρα τρελή. Αυτά τα οποία πιστεύω τα λέω και επειδή δεν μου αρέσει το άδικο συνέβη πολλές φορές να παρουσιαστώ υποστηρικτής του Κωνσταντίνου και να είμαι και υποστηρικτής του Κωνσταντίνου, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι είχα πολιτικά τίποτα το κοινό μαζί του. Άλλωστε ήταν γνωστό ότι εγώ ήμουν ο μόνος που ήταν σίγουρα και αποδεδειγμένα αντιβασιλικός».

Ο Μητσοτάκης έμεινε εκτός Κοινοβουλίου καθώς δεν μπόρεσε να εκλεγεί ανεξάρτητος βουλευτής στα Χανιά στις εκλογές της 17^{ης} Νοεμβρίου 1974, αλλά το παρασκήνιο της εποχής έχει μεγάλο ενδιαφέρον.

«Ο Καραμανλής φέρθηκε απέναντί μου κατά τρόπον απερίγραπτο. Εγώ πάντοτε έλεγα ότι ο Καραμανλής δεν εξαπάτησε τους παλιούς πολιτικούς κατευθείαν. Τους άφηνε να ελπίζουν, τους δημιουργούσε προσδοκίες, αλλά σε κανέναν δεν είχε δώσει υπόσχεση ρητή που να μην την τηρήσει. Μαζί μου ο Καραμανλής το έκανε αυτό. Είμαι ο μόνος άνθρωπος τον οποίο ο Καραμανλής εξαπάτησε συνειδητά. Δηλαδή πώς; Έναν μήνα ή δυο μήνες πριν επιστρέψει στην Ελλάδα, τον είχα δει στο Παρίσι. Φάγαμε οικογενειακά, όπως το συνηθίζαμε, σε ένα εστιατόριο που πηγαίναμε πάντοτε στην περίοδο της δικτατορίας. Και ήταν μαύρη η ατμόσφαιρα, κατάμαυρη. Δεν φαινόταν πουθενά ελπίδα. Του είπα εγώ τότε ότι: “Γυρίζω στην Ελλάδα και θα μπω φυλακή διότι επίκειται μία δίκη, η οποία είναι στεριωμένη για να μπω μέσα”. Αποχωριστήκαμε πάντοτε σαν στενοί φίλοι και συνεργάτες. Ήταν αυτονόητο ότι εγώ ήμουν ο επιτελάρχης του Καραμανλή όλα τα χρόνια της εξορίας. Ήταν

βέβαιο ότι δική μου ήταν η πρωτοβουλία της λύσης Καραμανλή. Εγώ την πρότεινα πρώτος και μόνος την πλήρωσα με την εξορία, διότι δεν θα με κυνηγούσε εμένα η χούντα εάν έκανα απλώς δήλωση για το Σύνταγμα, όπως έκαναν όλοι. Η χούντα με κυνήγησε διότι πρότεινα τη λύση Καραμανλή. Και έκτοτε τον βοήθησα αποτελεσματικά. Και μόνο το γεγονός ότι κατάφερα τον Μίκη Θεοδωράκη² να κάνει συνέντευξη στο Λονδίνο –με την τρομερή δημοσιότητα που είχε τότε– και να μιλήσει για τη λύση Καραμανλή, φτάνει για να δείξει τι υπηρεσίες τού είχα προσφέρει.

»Και ο Καραμανλής γυρίζει πίσω και δεν με κάνει υπουργό.³ Εντάξει. Όταν τον είδα μου είπε: “Μην το συζητήσεις, θα το κάνουμε λίγο αργότερα”. Ήταν αυτονόητο, δεδομένο ότι θα κατέβαινα μαζί του στις εκλογές, διότι είχα συνεργαστεί μαζί του. Είχαμε κάνει μαζί το σχέδιο, όλο το σχέδιο που εφαρμόστηκε. Νομιμοποίηση Κομμουνιστικού Κόμματος και όλα τα υπόλοιπα. Τι θα γίνει με τους εξόριστους, αποκλεισμός των Σλαβομακεδόνων,⁴ κλπ.

»Όλα αυτά τα είχα διαπραγματευτεί εγώ για λογαριασμό του Καραμανλή. Εγώ ήξερα και ότι, περίπου, κάναμε μαζί την κυβέρνηση με τον Καραμανλή. Ένα παράδειγμα, μπορώ να το πω σήμερα. Εγώ του είχα προτείνει, ας πούμε, τον Γιάγκο τον Πεσμαζόγλου⁵ που τελικά έκανε υπουργό των Οικονομικών. Του τον είχα προτείνει από το Παρίσι. Αυτός δεν το ήξερε ποτέ, ούτε το έμαθε. Ήμουν ο στενότερός του συνεργάτης και ήταν αυτονόητο ότι θα κατέβαινα μαζί του. Και την τελευταία στιγμή δημιουργείται πρόβλημα. Ο Καραμανλής ζορίζεται, αισθάνεται ότι δεν μπορεί να με προδώσει έτσι καθαρά και αναζητεί πράγματι, ο φουκαράς, λύση. Και με φωνάζει στο σπίτι του

και μου προτείνει λύση. “Επειδή” μου λέει “έχω προβλήματα με το κόμμα μου, σου προτείνω εγώ να μην κάνω συνδυασμό στα Χανιά, να κάνεις εσύ μοναχός σου συνδυασμό και φυσικά θα βγεις άμα δεν υπάρχει η ΝΔ και θα συνεργαστείς μαζί μου στην πορεία”. Του είπα: “Πρόεδρε, αυτή η λύση κατά τη γνώμη μου δεν σε συμφέρει, απορώ γιατί μου την προτείνεις. Είναι πολύ πιο απλό να μπω στον συνδυασμό σου. Αλλά αφού εσύ την προκρίνεις, εγώ το δέχομαι”. Και χωρίσαμε.

»Την άλλη μέρα το πρωί δέχομαι ένα τηλέφωνο από τον Αβέρωφ. “Να σε δω” μου λέει “στην Αθηναϊκή Λέσχη”. Πηγαίνω ανυποψίαστος και ο Αβέρωφ μου λέει “Σου μεταφέρω εκ μέρους του Καραμανλή ότι δεν θα είσαι στον συνδυασμό”. Εγώ αγρίεψα και του λέω “Δεν σου πέφτει κανένας λόγος εσένα και δεν θέλω να κουβεντιάζω μαζί σου, εγώ με τον Καραμανλή έχω να κάνω”. Και τον εξαπέλυσα τον Αβέρωφ αφού τον έβρισα. Ε, πήγα να δω τον Καραμανλή, δεν μπόρεσα να τον δω παρά μόνο μία στιγμή μαζί με τον Στέφανο τον Στεφανόπουλο, τον είδαμε για λίγα λεπτά. Πέρασα μία πολύ μεγάλη δοκιμασία. Κατέβηκα βεβαίως [σ.σ. στα Χανιά ως ανεξάρτητος]. Το πρώτο ερώτημα που έθετα στον εαυτό μου είναι αν θα εγκατέλειπα την πολιτική ή όχι. Εάν δεν κατέβαινα εκείνη την ώρα, θα εγκατέλειπα την πολιτική, με το στίγμα μάλιστα ότι εκρίθην ακατάλληλος για να πολιτευθώ με δημοκρατία. Και αποφάσισα να κατεβώ ανεξάρτητος».

Πικραμένος από τον Καραμανλή, του έστειλε μία «πικρή», όπως τη χαρακτήριζε ο ίδιος, επιστολή, αλλά δεν έφτασε ποτέ στα άκρα μαζί του. «Δεν διέκοψα πλήρως τις σχέσεις μου με τον Καραμανλή, λέγοντας στον εαυτό μου ότι είχα επενδύσει στο τέλος-τέλος πέντε χρόνια σκληρής προσπάθειας σε

μία πολιτική και ένα κεφάλαιο, όντας δίπλα στον Καραμανλή στην εξορία. Δεν χρειαζόταν να το πετάξω από πείσμα. Και κατάπια το πικρόν ποτήριον και κράτησα μία στοιχειώδη επαφή μαζί του. Θυμάμαι ότι είχα αρρωστήσει και είχα μπει στο νοσοκομείο. Ο Καραμανλής πήρε τηλέφωνο και με ρώτησε για την υγεία μου. Αυτή η στοιχειώδης επαφή βελτιωνόταν σιγά-σιγά».

ΟΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΦΟΡΑ

Από το 1974 έως το 1977 ο Μητσοτάκης διατηρεί τις επαφές του με τον «πιστό πυρήνα των ψηφοφόρων που δεν με εγκατέλειψαν ποτέ. Αυτοί ήταν το σταθερό μου αποκούμπι». Βασικός του υποστηρικτής ο μεγάλος επιχειρηματίας Πρόδρομος Αθανασιάδης-Μποδοσάκης, τον οποίο γνώρισε στα πρώτα του βήματα στην πολιτική. Τρία χρόνια ακριβώς μετά τις εκλογές του 1974, ο Καραμανλής προκήρυξε πρόωρες εκλογές που έγιναν στις 20 Νοεμβρίου 1977.

Αυτή τη φορά ο Μητσοτάκης αποφασίζει να διεκδικήσει την είσοδό του στη Βουλή με το Κόμμα Νεοφιλελευθέρων⁶ μαζί με τον βετεράνο κεντρώο πολιτικό Παύλο Βαρδινογιάννη, αδελφό του επιχειρηματία Βαρδή Βαρδινογιάννη. Στους οπαδούς του, που είναι λίγοι εκείνη την εποχή, ο Μητσοτάκης δίνει ένα πολύ καθαρό μήνυμα.

«Όταν κατέβηκα αρχηγός του μικρού Κόμματος Νεοφιλελευθέρων μού έλεγαν όλοι “Και τι θα κάνεις μετά;”. Εγώ τους είπα: “Η δική σας δουλειά είναι να με στείλετε στη Βουλή, τα

υπόλοιπα τα αναλαμβάνω εγώ, είναι δική μου δουλειά”. Αυτό είπα μάλιστα στην τελική μου ομιλία. Στείλτε με στη Βουλή και από εκεί και πέρα τα υπόλοιπα είναι δικά μου. Εκείνο το οποίο με κράτησε ήταν ο πιστός πυρήνας, ο σίγουρος πυρήνας των ψηφοφόρων μου, οι οποίοι δεν με εγκατέλειψαν ποτέ. Ο πολιτικός πρέπει να έχει και ένα σταθερό αποκούμπι κάπου. Κι εγώ αυτό το είχα».

Ο Μητσοτάκης κατάφερε να μπει στη Βουλή με 55.494 ψήφους, ποσοστό 1,08%. Το αποτέλεσμα των εκλογών αφινιδίασε τον Καραμανλή. Μέσα σε τρία χρόνια η ΝΔ έχασε σημαντικό μέρος της δύναμής της (από 54,37% στο 41,84%), ενώ το ΠΑΣΟΚ του Ανδρέα Παπανδρέου εκτινάχθηκε από το 13,58% στο 25,34%. Η μείωση της εκλογικής επιρροής της ΝΔ οφειλόταν σε έναν βαθμό στην είσοδο στη Βουλή του ακροδεξιού κόμματος της Εθνικής Παράταξης, του οποίου ηγείτο ο πρωθυπουργός της αποστασίας Στέφανος Στεφανόπουλος και το οποίο εξασφάλισε 6,82%. Η απειλή διαρροών από την Κεντροδεξιά προς ένα υπερσυντηρητικό κόμμα ήταν κάτι που προβλημάτισε έντονα τον Μητσοτάκη μετά τις εκλογές του 1977 και έπαιξε ρόλο στους χειρισμούς του αργότερα.

«Ο Καραμανλής υπέστη τρομερό σοκ διότι έχασε 13 πότους μέσα σε τρία χρόνια» θυμάται ο Μητσοτάκης, ο οποίος διέβλεπε ότι με τις δύο έδρες που είχε το Κόμμα Νεοφιλελευθέρων στη Βουλή θα μπορούσε να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις. Αυτή είναι η εποχή που ο Καραμανλής, δισταθανόμενος τη μεγάλη δυναμική του Ανδρέα, μελετά το ενδεχόμενο να αποχωρήσει από την πρωθυπουργία και να διεκδικήσει την προεδρία της Δημοκρατίας. Κατά τον Μητσοτάκη, αυτό ήταν ίσως το σχέδιο του Καραμανλή από

την αρχή, μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα: «Ο Καραμανλής ήταν πάντοτε αποφασισμένος να γίνει πρόεδρος της Δημοκρατίας και αυτό τον επηρέασε στις επιλογές που έκανε για το Σύνταγμα.⁷ Κατά τη γνώμη μου δεν έκανε τις σωστές, βέβαια, διότι ενώ δημιούργησε την εντύπωση ότι έδινε στον πρόεδρο της Δημοκρατίας εξουσίες, στην ουσία δεν το έκανε. Προπαντός όμως ήταν λάθος ο τρόπος και η μέθοδος που επέλεξε για την εκλογή του προέδρου της Δημοκρατίας, διότι αυτό οδηγούσε υποχρεωτικά σε συμβιβασμούς. Εγώ πιστεύω ότι από την ώρα που βάζεις τον πλέον ανώδuno –για να χρησιμοποιήσω την πιο ανώδυνα λέξη– δεν διαλέγεις τον καλύτερο. Ο πρόεδρος της Δημοκρατίας πρέπει να είναι προσωπικότητα η οποία, άσχετα με τις εξουσίες που του δίνει το Σύνταγμα, μπορεί να επηρεάσει την πορεία της πολιτικής ζωής. Βλέπετε τι γίνεται στη Γερμανία όπου ο πρόεδρος ανακατεύει τα νερά με βαθιές επεμβάσεις οι οποίες επηρεάζουν την πορεία του τόπου. Πρέπει ο πρόεδρος της Δημοκρατίας να έχει προσωπικότητα και κύρος και για να τα έχει αυτά θα πρέπει να εκλέγεται από τον λαό. Αυτό ο Καραμανλής δεν το τόλμησε εκείνη την εποχή».

Το σχέδιο του Καραμανλή δεν μπορούσε όμως να υλοποιηθεί στις προεδρικές εκλογές του 1980, καθώς μετά τις εκλογές του 1977 η ΝΔ είχε μόνο 171 βουλευτές και του έλειπαν, μεταξύ άλλων, οι ψήφοι του Μητσοτάκη και του Παύλου Βαρδινγιάννη. «Ο Καραμανλής δεν μπορούσε να γίνει πρόεδρος της Δημοκρατίας χωρίς τη δική μου βοήθεια. Επειδή είχα κρατήσει μαζί του ανοικτές –και μάλλον τυπικές– σχέσεις, δεν υπήρχε πρόβλημα να τον δω και να μιλήσω μαζί του. Και με κάλεσε για να τον κάνω πρόεδρο της Δημοκρατίας διότι αλλιώς δεν θα

γινόταν ποτέ πρόεδρος. Αυτό ο Καραμανλής το γνώριζε καλά και το πλήρωσε με το τίμημα να με ξαναφέρει στην κυβέρνηση.⁸ Είχε βέβαια και μια άλλη υστεροβουλία γιατί από παλιά έλεγε “Εγώ από την Ένωση Κέντρου τον Μητσοτάκη θέλω, αν έλθει αυτός δεν μου χρειάζονται οι άλλοι”. Αλλά φυσικά δεν πήγαινα. Ήμουν και έμεινα κεντρώος».

Ο Μητσοτάκης πιστεύει ότι ο στόχος της προεδρίας της Δημοκρατίας ήταν αυτό που επέβαλε στον Καραμανλή την επιλογή της διεύρυνσης, δηλαδή την ένταξη στη ΝΔ βουλευτών του Κέντρου.⁹ «Δεν λέω ότι δεν θα την έκανε [τη διεύρυνση] και χωρίς αυτό [την προεδρία]. Θα την επιχειρούσε πιθανότατα, άλλωστε η τάση του Καραμανλή εξαρχής ήταν αυτή, από τότε που κατέβηκε στην πολιτική. Εγώ τον θυμάμαι όταν ερωτοτροπούσε με την ιδέα, από τότε που πήρε εντολή και έγινε αρχηγός τής τότε Δεξιάς, είχε ανοιχτά κανάλια με όλους του κεντρώους. Και τους άφηνε να ελπίζουν σε συνεργασία.

Κατά συνέπεια, οι παραδοσιακά καλές σχέσεις του Καραμανλή με τους πολιτικούς του Κέντρου ήδη από τη δεκαετία του '50 καθιστούσαν φυσιολογική και αναμενόμενη μια νέα συνεργασία με στελέχη του Κέντρου τη δεκαετία του '70 και διευκόλυναν τη διεύρυνση, που τώρα ήταν απαραίτητη ενόψει της προεδρικής εκλογής του 1980, για την οποία χρειαζόταν τουλάχιστον 180 βουλευτές.

«Επομένως, ο Καραμανλής ίσως και να έκανε ούτως ή άλλως τη διεύρυνση, αλλά αυτό το οποίο τελικά επέσπευσε τη διεύρυνση και τη συμμετοχή τη δική μου στην κυβέρνηση, που ήταν αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτικής εκείνης, ήταν η επιθυμία του πλέον, όταν θα ετίθετο το θέμα του προέδρου της Δημοκρατίας, να είναι υποψήφιος».

ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ

Οι πρώτες συζητήσεις του Καραμανλή με τον Μητσοτάκη προτού μπει στην κυβέρνηση το 1978 δεν αφορούσαν την οικονομία, αλλά την εξωτερική πολιτική. Η Ελλάδα, με απόφαση του Καραμανλή, είχε αποχωρήσει από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ στις 14 Αυγούστου 1974, μετά την αποτυχία του ΝΑΤΟ να παρέμβει και να εμποδίσει την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο.¹² Σταδιακά, και ιδίως μετά την κρίση του Αυγούστου 1976 με την Τουρκία λόγω της εξόδου του ωκεανογραφικού πλοίου «Χόρα» στο Αιγαίο, η αποκατάσταση των σχέσεων με το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ έμοιαζε απαραίτητη για τη διαμόρφωση των διεθνών ισορροπιών εκείνων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν μια κρίσιμη εγγύηση για την εθνική ασφάλεια. Ο Μητσοτάκης διηγείται χαρακτηριστικά: «Τότε ο Καραμανλής είχε δύο μεγάλα προβλήματα που τον απασχολούσαν. Το ένα είναι, είχε κάνει το μεγάλο λάθος να φύγει από το ΝΑΤΟ. Ο Καραμανλής το λάθος αυτό το ήξερε, το αναγνώρισε και μάλιστα, λέγεται, εγώ δεν το άκουσα από το στόμα του, αλλά νομίζω η πληροφορία είναι ακριβής, ότι είπε “Χάρισα το Αιγαίο στους Τούρκους”, [σ.σ. εννοώντας ότι ενισχύθηκε η θέση της Τουρκίας στο Αιγαίο] με το να φύγει η Ελλάδα από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ,¹³ πράγμα το οποίο ήταν ακριβές. Και ήθελε να ξαναγυρίσει στο ΝΑΤΟ. Αλλά δεν τολμούσε να το κάνει ο ίδιος. Και ήθελε και να παρατείνει τον χρόνο παραμονής των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα, αλλά δεν τολμούσε. Συνεπώς με ήθελε για το ΝΑΤΟ και για τις βάσεις. Γι’ αυτό ο Καραμανλής όταν με φώναξε μου ζήτησε να αναλάβω το Υπουργείο Εξωτερικών. Του είπα: “Πρόεδρε, δεν το παίρνω”.

“Γιατί;” μου λέει “θα είσαι καλός υπουργός των Εξωτερικών”. “Εγώ” του λέω “ξέρω ότι θα είμαι καλός και το ξέρεις κι εσύ, αλλά δεν το ξέρει ο κόσμος. Ο κόσμος εάν ακούσει ότι έκανες τον Μητσοτάκη, τον αποστάτη, υπουργό των Εξωτερικών, θα σου πει ότι το έκανες για να πουλήσει την Κύπρο και δεν ξέρω τι άλλο. Θα βρεις τον μπελά σου κι εσύ κι εγώ. Ενώ εάν γίνω υπουργός Συντονισμού κανείς δεν θα πει ότι δεν κάνω” διότι είχα τη μεγάλη επιτυχία ότι είχα ανορθώσει την οικονομία σε έναν χρόνο, το ’66. Ήταν ο καλύτερος χρόνος του περασμένου αιώνα,¹⁴ που πέρασε η Ελλάδα. Και πράγματι μου είπε: “Έχεις δίκιο”. Και επεφυλάχθη να με κάνει υπουργό των Εξωτερικών σε δεύτερη φάση».

Ο Μητσοτάκης ανέλαβε υπουργός Συντονισμού αντικαθιστώντας τον Γεώργιο Ράλλη. Οι αντιδράσεις δεν ήταν αμελητέες, ιδιαίτερα μεταξύ των στελεχών της παραδοσιακής Δεξιάς. «Εμένα ποτέ δεν με δέχθηκε το παραδοσιακό κομμάτι της ηγεσίας των στελεχών. Όχι ο λαός, γιατί η βάση της Δεξιάς με αγκάλιασε, πολύ περισσότερο από οιονδήποτε άλλον, και από τον Καραμανλή ακόμη».

Παρ’ όλα αυτά ο Μητσοτάκης, όχι μόνο δεν αισθανόταν καθόλου «ξένο σώμα» μέσα στη Νέα Δημοκρατία, αλλά ήταν βέβαιος ότι αν είχε ενταχθεί στο κόμμα ήδη από το 1974 θα ήταν ο αδιαφιλονίκητος διάδοχος του Κωνσταντίνου Καραμανλή, όταν ο ιδρυτής της ΝΔ θα αποφάσιζε να μετακινηθεί στην προεδρία της Δημοκρατίας. «Καθόλου δεν αισθανόμουν ξένο σώμα. Κοίταξε, εγώ αισθανόμουν πάρα πολύ καλά με τους δεξιούς ψηφοφόρους. Πάρα πολύ καλά. Εγώ, πρώτον δεν είχα διαφορές, από τη φύση μου δεν ήμουν μνησικάκος. Ο Καραμανλής ήταν μνησικάκος, δεν ξεχνούσε ο Καραμανλής. Τον

Ανένδοτο Αγώνα, ας πούμε, εμένα ποτέ δεν μου τον συγχώρεσε. Μπορεί να τον έκανα δυο φορές πρόεδρο της Δημοκρατίας,¹⁵ αλλά τον Ανένδοτο Αγώνα δεν μου τον συγχωρούσε. Εγώ συγχωρώ, δεν είχα ποτέ μου προβλήματα με τους δεξιούς. Και προπαντός με τη συντηρητική μάζα των ψηφοφόρων τα πήγαινα θαυμάσια. Το Κέντρο δεν διαφωνούσε σε τίποτα. Καταρχήν, τους εξέφραζε. Η φιλελεύθερη πολιτική, η δική μου, εξέφραζε κατεξοχήν αυτόν τον κόσμο. Τον συντηρητικό ψηφοφόρο εξέφραζε. Δεν εξέφραζε βέβαια τους ακραίους.

»Δεν είχα ποτέ μου δυσκολία, ούτε με τη βάση ούτε με τους βουλευτές. Και για αυτό και κράτησα. Γι' αυτό και ουσιαστικά κόντρα στον Καραμανλή βγήκα αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας και κράτησα για όλο το διάστημα την ηγεσία. Και αν ήθελα να μείνω,¹⁶ κανείς δεν αμφισβητεί ότι αν κατέβαινα στην κοινοβουλευτική ομάδα για ανανέωση της εντολής, αντί να φύγω και να παραδώσω, θα έπαιρνα το 90% των βουλευτών. Σίγουρα. Και αν δεν έπαιρνα το 90%, θα έπαιρνα σίγουρα το 80%».

ΠΩΣ Ο ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ ΕΞΕΛΕΓΗ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Μετά τον Μάιο του 1978 και την είσοδο του Μητσοτάκη στην κυβέρνηση Καραμανλή, στο παρασκήνιο βρισκόνταν σε εξέλιξη συζητήσεις για τη μεταπήδηση του Καραμανλή στην προεδρία. «Το θέμα δεν συζητείτο ανοικτά γιατί ήταν ταμπού» διηγείται ο Μητσοτάκης και προσθέτει: «Στο παρασκήνιο και

σε κλειστό κύκλο γίνονταν κουβέντες. Και εγώ έδινα μάχες. Και με τον ίδιο τον Καραμανλή και με ορισμένους από τη στενή του φρουρά, που υποστήριζαν επιχειρήματα τα οποία ξεκινούσαν από την άποψη Μολυβιάτη ο οποίος έλεγε: “Το φαντάζεσαι να χάσει ο Καραμανλής τις επόμενες εκλογές;”. Το θεωρούσαν εντελώς αδιανόητο. Κατά την άποψή τους δεν έπρεπε να πάει στις εκλογές, με όποιες συνέπειες και αν είχε αυτό για την τύχη της Ελλάδος. Ο Ράλλης συμφωνούσε μαζί μου ότι αυτό δεν έπρεπε να γίνει, αλλά νομίζω κανείς άλλος δεν τόλμησε να του το πει καθαρά.¹⁷ Εγώ έδινα καθημερινή μάχη». Όμως ο Καραμανλής ήταν αποφασισμένος. «Δεν ταλαντεύθηκε ποτέ. Κάποτε μου είπε: “Φαντάζεσαι να χάσουμε και τα αυγά και τα πασχάλια; Ας εξασφαλίσουμε τουλάχιστον την προεδρία της Δημοκρατίας”. Και του απάντησα: “Τι να την κάνεις την προεδρία αν δεν έχεις δικαιώματα και εξουσίες; Αν έρθει ο Ανδρέας θα τα ισοπεδώσει όλα και εσύ δεν θα μπορείς να κάνεις απολύτως τίποτα”. Τώρα, αν δικαιώθηκε ή όχι, αυτό κρίθηκε στη συνέχεια. Πιστεύω ότι εγώ δικαιώθηκα. Γιατί ο Καραμανλής δεν μπόρεσε να κάνει πολλά πράγματα ως πρόεδρος της Δημοκρατίας έναντι του Παπανδρέου που ήρθε ασυγκράτητος. Πάντως, αυτό που είναι ενδιαφέρον είναι ότι μέσα του ο Καραμανλής, που ήταν σοβαρός και υπεύθυνος άνθρωπος, ανησυχούσε και έλεγε πού θα αφήσει το κόμμα...».

Η πρώτη ψηφοφορία για ανάδειξη προέδρου της Δημοκρατίας στις 23 Απριλίου 1980 απέβη άκαρπη καθώς ο Καραμανλής έλαβε 179 ψήφους, ενώ χρειαζόταν 200.¹⁸ «Όταν έγινε η πρώτη εκλογή και δεν πήρε την πλειοψηφία δημιουργήθηκε φοβερό σοκ. Διότι ήταν ταυτόχρονα και προσβλητικό. Κατεβαίνει ο Καραμανλής και δεν μπορεί να εκλεγεί; Δεν παίρνει

την πλειοψηφία; Τότε διογκώθηκε η κίνηση εναντίον της απόφασης να πάει στην προεδρία και κάποιοι υποστήριξαν την άμεση προσφυγή σε εκλογές. Άλλωστε, αν δεν εκλέγονταν κανείς πρόεδρος θα είχαμε εκλογές. Είχαμε ήδη τη δυνατότητα [σ.σ. αλλά και την υποχρέωση σε περίπτωση μη εκλογής προέδρου από τη Βουλή] να κάνουμε εκλογές. Πιέσαμε τότε απεγνωσμένα και ο Καραμανλής ταλαντευόμενος κάλεσε το μικρό Υπουργικό Συμβούλιο για να θέσει το θέμα. Ήταν μία πολύ χαρακτηριστική συνεδρίαση στο γραφείο του. Στο μικρό Υπουργικό Συμβούλιο καθόμαστε κατά την ιεραρχική τάξη. Εγώ ήμουν ο πρώτος μεταξύ των υπουργών, αλλά προηγούνταν ο αντιπρόεδρος. Κατά συνέπεια, ο αντιπρόεδρος καθόταν δεξιά, εγώ αριστερά και όλοι οι άλλοι γύρω στο τραπέζι κατά σειράν. Ο Καραμανλής μάς έθεσε το θέμα ευθέως και μας είπε: “Μήπως πρέπει να πάμε σε εκλογές; Πώς θα βλέπατε τις εκλογές;”. Ήταν μία στιγμή ταλαντεύσεως. Είχε επηρεαστεί κυρίως από τη δική μου πίεση. Πρώτος μίλησε ο [Κωνσταντίνος] Παπακωνσταντίνου,¹⁹ ο οποίος είπε: “Τα πράγματα είναι δύσκολα. Δεν νομίζω ότι είναι η κατάλληλη στιγμή. Δεν βλέπω σωστή τη λύση”. Ήταν αρνητικός. Στο ίδιο μοτίβο συνέχισαν οι πάντες. Εγώ μίλησα κατ’ ανάγκην τελευταίος, διότι ήμουν αριστερά, και πήγε ο κύκλος έτσι. Όταν έφτασε σε μένα, ρώτησε: “Εσύ, Κώστα, τι λες;”. Λέω: “Πρόεδρε, είναι προφανές ποιο είναι το αποτέλεσμα της κουβέντας που κάνουμε διότι είμαι μόνος, αλλά θα ήθελα να ρωτήσω τους κυρίους, να με κοιτάξουν στα μάτια και να μου απαντήσουν: ‘Ωραία, η κατάσταση είναι δύσκολη. Υπάρχει πιθανότητα μία στο εκατομμύριο να γίνει καλύτερη αν ο Καραμανλής φύγει;’” [για να πάει στην προεδρία]. Όλοι κατέβασαν τα μούτρα και δεν μίλησαν

και τελείωσε η συνεδρίαση άκαρπη, με αρνητικό αποτέλεσμα. Το απόγευμα με πήρε ο Καραμανλής στο τηλέφωνο και μου είπε: “Είδες, αγαπητέ Κώστα; Με αυτό το στράτευμα μπορώ να δώσω μάχη;”. Δεν του είπα τίποτε, αλλά μέσα μου σκεφτόμουν ότι αν αποφάσιζε ο Καραμανλής να δώσει τη μάχη των εκλογών, όλοι θα ακολουθούσαν».

Η ΣΤΗΡΙΞΗ ΣΤΟΝ ΡΑΛΛΗ

Ο Καραμανλής εξελέγη στην προεδρία της Δημοκρατίας με την τρίτη ψηφοφορία και 183 ψήφους στις 5 Μαΐου 1980. Καθοριστικό ρόλο έπαιξε η προσχώρηση στη Νέα Δημοκρατία τριών βουλευτών της Εθνικής Παράταξης. Η Νέα Δημοκρατία κλήθηκε να επιλέξει νέο αρχηγό με ψηφοφορία της κοινοβουλευτικής της ομάδας. Οι δύο βασικοί υποψήφιοι ήταν ο Γεώργιος Ράλλης και ο Ευάγγελος Αβέρωφ. Ο Μητσοτάκης σκέφτηκε να θέσει και εκείνος υποψηφιότητα. «Όταν επρόκειτο να εκλεγεί νέος πρωθυπουργός μετά την παραίτηση Καραμανλή και η μάχη γινόταν μεταξύ Αβέρωφ και Ράλλη, εγώ ήμουν outsider. Είχα και εγώ μερικούς οπαδούς και πήγα και είδα τον Καραμανλή και του είπα: “Πρόεδρε, θέλω τη γνώμη σου. Να βάλω υποψηφιότητα;”. Ο Καραμανλής μου λέει: “Αν βάλεις τι περιμένεις να πάρεις;”. “Επτά-οκτώ” λέω, “ίσως καμία δεκαριά”. “Κοίτα” μου λέει “δεν γίνεται κανείς αρχηγός όταν αρχίζει από επτά-οκτώ ψήφους”. Και του λέω: “Δίκιο έχεις, Πρόεδρε, δεν θα κατέβω ως υποψήφιος”».

Ο Καραμανλής από την πλευρά του βοήθησε παρασκηνια-

κά την υποψηφιότητα Ράλλη. «Τον ήθελε» λέει ο Μητσοτάκης «για διάδοχό του. Αυτόν υποστήριξε στο παρασκήνιο. Ο Ράλλης είχε πολλά προσόντα. Ήταν έντιμος, μετριοπαθής, με όνομα και οικογενειακή παράδοση. Δεν έκανε όμως για αντίπαλος του Ανδρέα. Δεν μπορούσε να τα βγάλει πέρα μαζί του. Ο Καραμανλής μέσα του το έβλεπε, δεν ήταν αφελής και είχε σίγουρα ανησυχίες».

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΠΑΧΕΛΑΣ
Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ
ΜΕ ΤΑ ΔΙΚΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΑ

ΤΟΜΟΣ Β: 1974-2016

Ο Αλέξης Παπαχελάς επιστρέφει με τον δεύτερο τόμο της συγκλονιστικής αφήγησης του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, όπως προέκυψε από τις συναντήσεις τους που πραγματοποιήθηκαν με ρητή συμφωνία το περιεχόμενό τους να δημοσιοποιηθεί μετά την αποχώρηση του Έλληνα ηγέτη από τη ζωή.

Με τα δικά του λόγια, ο κορυφαίος πολιτικός άνδρας αποκαλύπτει και αποκαλύπτεται για πρώτη φορά εκ βαθέων, αιφνιδιάζοντας συχνά τον αναγνώστη καθώς φωτίζει με θάρρος – αλλά και αυτοκριτική διάθεση– αμφιλεγόμενες όψεις της πρόσφατης πολιτικής ιστορίας του τόπου.

Η πορεία στην έρημο και οι δύσκολες σχέσεις του με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή τα πρώτα χρόνια μετά την Αποκατάσταση της Δημοκρατίας. Τα μουσικά της πολιτικής επιβίωσης και η ολική επαναφορά στην πολιτική σκηνή. Η ένταξη στη Νέα Δημοκρατία το 1978 και η πρωτοφανής πορεία προς την κατάκτηση της ηγεσίας της το 1984. Οι μεγάλες συγκρούσεις με τον Ανδρέα Παπανδρέου που σφράγισαν τη δεκαετία του '80. Το Σκάνδαλο Κοσκωτά και η πολιτική θύελλα που οδήγησε στο Ειδικό Δικαστήριο. Η στοχοποίηση της ΝΔ από την τρομοκρατία και η δολοφονία του Παύλου Μπακογιάννη. Οι συγκρούσεις στην κυβέρνηση την περίοδο 1990-1993 για την προώθηση των μεταρρυθμίσεων. Το άγνωστο παρασκήνιο για το Σκοπιανό. Το χρονικό της πτώσης και ο πραγματικός ρόλος της «διαπλοκής». Οι συμβουλές και η παρακαταθήκη του για τις επόμενες γενιές.

Ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης καταθέτει τη δική του μαρτυρία για μια ολόκληρη εποχή, την οποία επηρέασε και διαμόρφωσε όσο ελάχιστοι άλλοι.

ISBN 978-960-569-796-9

9 789605 697969

Κωδ. μνη/σης 25.112

www.epbooks.gr